

Et gammelt Regulativ fra en Købstad-Kirkegaard.

Af Kommuelærer Albert Thomsen.

Da man omkring Aar 1800 holdt op med at benytte Kirkerne til Gravplads og henvistes til at lade alle Døde jordfæste paa Kirkegaardene, hvor hidindtil kun Fatigfolk havde fundet deres sidste „Lejersted“, var det naturligt, at der samtidig vaagnede en kendelig Interesse for, hvorledes der saa ud paa disse Kirkegaarde og kom Bestræbelser i Gang for at skabe bedre og sømmeligere Forhold paa dem.

Her saa nemlig som Regel forfærdeligt ud; denne muromhegnede Have, de Dødes Søvnehus og Seng, som Palladius siger, var overgroet med Græs, Ukrudt og Smaabuske, hvorimellem enkelte Gravtuer kummerligt højnede sig, undertiden kronede med et segnefærdigt Trækors. Stedet var en yderst attraaværdig Tumbleplads for Høns og Hunde og Børn fra Gyder og Gaarde i Nabolaget. Sent vaagnede Forstaaelsen af, at denne frodige Vildmark burde forvandles til en fredlyst Have til de Dødes Minde.

I mange af vore Provinsbyer tog man saa i Begyndelsen af 1880'erne Arbejdet op med at skabe ordnede Forhold paa Kirkegaardene, og der udarbejdedes allevegne Regulativer for dem. Vi vil her som Eksempel tage et af disse Regulativer frem og kort gennemgaa dets Bestemmelser; og vi vælger det, der i 1827 approberedes af Kancelliet som fremtidigt gældende for Kirkegaarden i *Holbæk*.

Vi har i en tidligere Artikel her i „Vore Kirkegaarde“, 1929–30, S. 1–14, fortalt en Del om Holbæks Kirkegaarde i Almindelighed; derfor skal vi indskrænke os til en

Albert Thomsen: Rids af den nu nedlagte Kirkegaard omkring Holbæk Kirke.

kort Beskrivelse af den, som Regulativet kom til at gælde for: Kirkegaarden omkring den gamle Klosterkirke.

Som omstaaende Planskitse viser, strakte den sig næsten helt rundt om Resterne af Klosteret. I Nord ses Kirken, der blev nedrevet i 1869, i Vest den Fløj, som efter Munkenes Bortdragen indrettedes til Latinskole, og som nu huser Biblioteket, og i Syd Refektoriet, det nuværende Ligkapel, der fra 1575 til 1844 var Byens Raadhus. Foran og bagved Skolen var der en lille Gaardsplads, og Syd for Raadhuset laa Rektorens, senere Kordegnens Have. Mod Øst stødte Kirkegaarden op til den ene af Byens to Præstegaarde.

Omkring Kirkegaarden gik en hvidkalket Munkestensmur med 2 Porte i, én lige ud for Vaabehuset og én lidt østligere; denne benyttedes mest ved Fattigbegravelser og af Folk, som skulde ind paa Raadstuen. Der var nemlig ingen anden Adgang til Byens Raadhus end Vejen ind over Kirkegaarden; her vandrede Borgere og Prokuratorer til Retsmøder, og her trak Politibetjenten af med Arrestanter og fulde Mænd, som skulde i Kaschotten. Intet Under, at Sognepræsten, Prof. I. H. Larsen, var meget misfornøjet med denne Færdsel: „Var ikke denne Indgang til Raadstuen og Skolens Brønd i denne Deel af Kirkegaarden“, skriver han i sit Manuskript til Holbæks Historie, „ville her kunne blive en meget smuk Begravelsesplads“.

Langs Kirkegaardsmuren stod en Række gamle Linde og Aske. De var tophuggede, da Prof. Larsen i 1821 kom hertil, men han fredede om dem i sin Embedstid og bad sine Efterfølgere værne om dem „og drage Omsorg for, at flere bliver plantede, og for alting vogte dem for Øksen, thi deres Fredning er af meere Vigtighed, end man troer, i Ildebrandstilfælde... Og foruden, at de under disse Omstændigheder beskytte Kirken og Skolen mod Ilden, aftage de og i Storme Virkningen paa Tagene og ligesom indvie Kirkegaarden til det stille evige Hjem; men“, slutter han, „jeg er imidlertid ikke uden Frygt for Communalvæsenets Jernfingre!“ Af disse Træer staar endnu et Par prægtige Linde tilbage. Gid de længe maa undgaa „Jernfingrenes“ Efterstræbelser!

„Regulativ for Holbæks Kiøbstæds Kirkegaard“ (Rigsarkivet) er udarbejdet af Sognepræsten, Prof. Larsen, og Borgmesteren, Byfoged Bierfreund; det indsendtes 14. December 1827 og fik kgl. Godkendelse den 31. December.

Første Stykke handler om *Betaling for Gravsteder og Monumenter*.

Kirkegaarden deltes i „Betalingjorden“ og „de fattiges Jord“. De fineste Gravsteder laa i den saakaldte „Urtegaard“ vest for Kirken (A); „her lade for det meste alle anseete Personer sig begrave“, fortæller Prof. Larsen. Prisen var 4 Rbd. for hver Kistes Plads i 20 Aar; samme Betaling erlagdes for Gravsteder nord for Kirken og langs dennes Sydside, mens hele det sydøstlige Hjørne (B), som laa hinsides Gangen ned til Raadstuen, var forbeholdt de Fattige.

„Forlanger nogen at indhegne sit Gravsted, da erlægges for denne Indhegningsret for 20 Aar for et enkelt Gravsted = 8 □ Alen 8 Rbd. Sølv, for et dobbelt 16 Rbd.“ o. s. v.

Om Indhegningen hedder det saa videre, at denne kan ske ved Jerngitter eller Træstakit og ved Plantning. „Men førend noget oprejses, maa Tegningen være approberet af Inspectionen...“ Levende Plantning skal beskæres og holdes inde paa Gravstedet, intet Stakitværk maa fastgøres i Kirkens eller Kirkegaardens Mure, og ingen Træer plantes, som kan skygge ind over Kirken.

Hvis nogen vil oprejse meget store Monumenter, vil Afgiften blive fastsat af Direktionen for de offentlige Stiftelser. Og ellers betales der efter følgende Skala:

- 1) For Liigsteen $3\frac{1}{2}$ Al. $\times$ 2 Al. . . . . 4 Rbd. S.
- 2) For en dobbelt . . . . . 8 ”
- 3) For en Mindesteen eller et Træmonument . . . 3 ”
- 4) For en Plade paa en Pæl med Indskrivt . . . 1-3 Mark.
- 5) For et Kors uden Indskrivt . . . . . 3 ”

Men baade Monumenter og Indskrifter skal forevises og approberes af Inspectionen.

Punkt B. handler om *Klokkeringningen*, og der fastsættes Takster for denne. For „alle fire Kirkens Klokker svares 8 Rbd. Sølv, for de 3 betales 6 Rbd. og for de 2: 4 Rbd.“

I Punkt C. hedder det om *Gravstedernes Opkastning*:

For en Grav at kaste og igjen, efter at Liiget er nedsat, at fylde, stampe og højne, betales til Graverkarlen:

- For et voxent Liig . . . . . 8 Mark Sølv.
- For et Barn under 14 Aar . . . . . 1 Rbd. S. o. s. v.

Om Vinteren, naar Jorden er stærkt frossen, betales $\frac{1}{4}$ mere. Graverkarlen møder ved Ligets Nedsættelse i anstændige sorte Klæder og er Ligbærerne behjælpelig.

Byens Brandkorps havde dannet et Ligbærerlaug og havde Eneret paa at føre Lig til Jorde.

Af de „*almindelige Bestemmelser*“ i Punkt D. vil vi nævne følgende:

„Ingen maa, uden forud at have meldt sig hos Kirkeværgen og erhholdet hans Tilladelse, befatte sig med Gravenes Pyntning uden Graverkarlen allene, og det maa paasees, at Gravenes pyntes paa en anstændig og passende Tiid og Maade...“

Ligsten o. l. tilfalder Kirken, naar Fæstetiden er udløbet.

Intet Træ maa plantes uden Inspectionens Tilladelse.

En af Byens mest ansete Borgere indehaver Hvervet som *Kirkens Værge* og fører Tilsyn med Reglementets Overholdelse. Han „paaseer Orden, Reenlighed og Fred paa Kirkegaarden. Han fører en autoriseret Begravelsesprotokol over Gravstederne, der bortfæstes“, udsteder Fæstebreve, syner Monumenter, anviser Gravsteder, lader sætte Gravpæle o. s. v.

Under sig har han en *Graverkarl*, som lønnes af Kirken med 16 Rbd. Sølv aarlig. Han passer Kirkegaardens Plantninger og holder Gangene rene, og desuden skal han „ved ugentlig Bistand af 2 Fattige opklappe de Fattiges Grave og holde dem fri for Ukrudt“. Denne sidste Bestemmelse udvidedes efterhaanden i Praksis til, at Graveren, saa snart han skulde bruge Arbejdskraft, gik over i Fattiggaarden og hentede et Par af „Lemmerne“; det var jo en nem og billig Hjælp.

Om hans Ansættelsesforhold hedder det i Regulativet ganske tørt og prosaisk: „Han forbliver i Bestillingen, saa længe han opfører sig ordentligt“.

Regulativet er i enhver Henseende et Produkt af sin Tid: Frederik den Sjettes landsfaderlige Enevælde. Og saa stærkt griber det ind i det private Initiativs Udfoldelse paa Kirkegaarden, at det vistnok har været vanskeligt at gennemføre i alle Enkeltheder.

Mange af dets Bestemmelser er ganske moderne, f. Eks. Bestræbelserne for at give den autoriserede Kirkegaardsgartner Privilegium paa Anlæg og Pasning af Gravstederne og Censurering af Monumenternes Størrelse og Udseende.

De to Forfattere, Sognepræsten og Borgmesteren, har Ære af deres Værk. Regulativet kunde fuldt ud opfylde sit Formaal, at tilvejebringe „Orden, Reenlighed og Fred“ paa Kirkegaarden. Af særlig Værdi er Bestemmelserne om Indførelse af en Kirkegaardsprotokol og Anbringelse af Gravpæle.

Den gamle Kirkegaard afløstes i 1857 af en ny, anlagt tæt ved, ud til Jernbanevej, og da man i 1869 brød Klosterkirken ned og erstattede den med den nuværende Sognekirke, der ligger vinkelret paa den gamles Plan, blev den omliggende Kirkegaard ødelagt. En Part af den, saaledes det meste af „Urtegaarden“, henligger nu som grønne Plæner, hvori enkelte Gravsten endnu staar tilbage som de sidste Minder om den gamle Begravelsesplads, hvor Byens Borgere gennem 600 Aar er blevet jordfæstede.

* * *

Vore Kirkegaardes Stilling i administrativ Henseende.

Af Overlæge, Dr. med. Knud Secher.

I „Vore Kirkegaarde“ Januar 1930 har Pastor *P. Severinsen* skrevet en Artikel om private Begravelsespladser, der opfordrer til nogle Bemærkninger. Dette er saa meget mere fristende for mig, fordi jeg gennem Forhandling med Menighedsraad Landet over har faaet et ganske bestemt Indtryk af, hvor fejlagtig de administrative Forhold for Kirkegaardene ligger, takket være Kirkelovene.

Pastor Severinsen plæderer for Tilladelse til private Begravelser, navnlig „Markbegravelser“, ud fra den Betragtning, at Gravfreden ikke eksisterer paa Kirkegaardene, hvor de dodes Levninger parteres, naar Kisterne brækkes op, „vore Kirkegaarde er i den Henseende endnu saa skandaløst organiserede, at de ikke har nogen Ret til i Sømmelighedens Navn at kritisere de andre Begravelsespladser“.

Pastor Severinsen har Ret i sin Kritik. Begravelser under Kirkens Beskyttelse har aldrig repræsenteret „Gravfred“, og hvad der sker paa Kirkegaardene er ikke godt. Men det er ganske haabløst at ville tænke paa fri Begravelse paa Marker og i Skov. Sundhedsautoriteterne vil lægge sig imellem. De Krav, der stilles til Kirkegaardsjord, vil blive stillet i ethvert Tilfælde; paa Forhaand maa Tanken afvises.

Der er kun to Veje at gaa for at faa gennemført den Gravfred, der burde være alles Ret, nemlig en virkelig Fredning af Graven, saaledes som Jøderne kan gøre det, eller Anvendelse af Ligbrænding. Ved den sidste Begravelsesform kan Anbringelsen af Asken gives fri paa privat Grund, her stilles ingen Fordringer til Jordens Art, Afstande fra Brønde, Grundvandets Højde m. m. Udelukkende gennem Urnenedsættelse kan de private Begravelsespladser, som Pastor Severinsen efterlyser, faa en virkelig Udbredelse.

En Gennemførelse af den antydede Gravfred maa ske gennem Kirkegaardenes Administration. Den er næsten overalt lagt i Hænderne paa Menighedsraadene. Man maa ved en Kritik af dette Forhold dele Problemet i to Dele: Landet og Byerne.

For Landsbykirkegaardene er den nuværende Ordning ganske naturlig, fordi man her har virkelige Kirkegaarde omkring Kirkerne. Der er her ikke de Problemer angaaende Byplaner, Pladsmangel m. m., der vanskeliggør Forholdene i Byerne. Man staar paa Landet af Hensyn til Pladsen ikke overfor en ganske uløselig Opgave at